

<https://doi.org/10.15407/fd2023.01.059>

УДК 2.28; 32.32

Олександр САГАН, доктор філософських наук, професор, завідувач відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, 01001, Київ, вул. Трьохсвятительська, 4

ol.sagan@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-4177-5809>

Іван ГАРАТ, кандидат філософських наук, доцент, викладач Львівського національного університету імені І. Франка, капелан, 79000, Львів, вул. Університетська, 1

harat0172@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-8355-2799>

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТА ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ВІЙСЬКОВОГО КАПЕЛАНСТВА У НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ

Становлення капеланського руху в незалежній Україні потребувало вирішення низки питань, передусім концептуального характеру. Потрібно було побороти недооцінку чинника капеланства, зняти ризики перенесення міжконфесійних суперечок у військове середовище. Йшлося й про пошук власної моделі капеланської служби. Автори пропонують поділити процес розвитку капеланського руху в незалежній Україні на три етапи: перший (1991—2005) вирішував проблему переосмислення ролі та місця релігії в діяльності Збройних Сил України. Робота велася передусім силами волонтерів, які й спонукали державні органи та церкви до формування відповідних капеланських структур. На другому етапі (2006—2013) почали видаватися перші акти нормативно-правової бази, за допомоги яких розпочався процес створення моделей формування інституту капеланства. Третій етап розпочався після нападу Російської Федерації на Україну 2014 року і триває донині. Війна вимагала різкого збільшення кількості капеланів та їх юридичної легалізації. Тому було введено штатні посади капеланів у військових частинах, а також відбувся якісний ріст теоретико-практичної підготовки душпастирів та їх матеріального забезпечення. Було також прийнято профільний закон, який нині регулює питання капеланського служіння. У кожному періоді виділено проблемні питання, які вирішували державні структури та релігійні організації в організації капеланського руху.

Ключові слова: християни-військовослужбовці, Міністерство оборони, силові структури, Збройні Сили, національна гвардія, капелани, душпастирство, військові капелани, капелани-волонтери.

Цитування: Саган, О., Гарат, І. (2023). Концептуальні питання та етапи становлення військового капеланства у незалежній Україні. *Філософська думка*, 1, 59—74. <https://doi.org/10.15407/fd2023.01.059>

Після прийняття у квітні 1991 р. ЗУ «Про свободу совісті та релігійні організації» поступово стала змінюватися ситуація із забезпеченням права на свободу совісті у силових структурах України, які тільки почали створюватися (під поняттям «силові структури» ми розуміємо сукупно Збройні Сили України, Національну гвардію України, Державну прикордонну службу України та інші утворені відповідно до законів України військові формування). Вирішення цього питання потребувало долучення всіх зацікавлених сторін — передусім представників Церков, релігійних організацій та державних органів, які відповідали за гуманітарний напрям роботи, а також фахівців закордонних капеланських служб, релігієзнавців, волонтерів й громадських активістів. Адже стояло питання не лише створення прийнятної моделі забезпечення конституційних прав військовослужбовців на свободу совісті та віросповідання, але й зміни акцентів у їх духовно-патріотичному вихованні.

На заваді розвитку капеланського руху у перші п'ятнадцять років незалежності країни стояли інерція пострадянського та постколоніального розвитку, домінування офіцерів із атеїстичною свідомістю та перманентне скорочення Збройних Сил. Тому розбудова інституту капеланства довгий час відбувалася переважно у площині теоретичних розмірковувань чи волонтерських ініціативних проєктів. Лише на початку XXI ст. силові структури України та Церкви почали виходити на певний конструктивний діалог. Але стрімкий кількісний і якісний ріст капеланський рух отримав уже під час гібридної (на перших порах) війни Росії проти України, що почалася у 2014 році. Капелани-волонтери активно включилися не лише в духовно-патріотичну, але й у волонтерську роботу із забезпечення військовослужбовців необхідними речами, продуктами, запчастинами тощо.

Відтак метою цієї статті є системний аналіз основних тенденцій, які формуються в незалежній Україні у сфері становлення капеланського служіння, а також моделей, згідно з якими відбувається душпастирська опіка та релігійно-просвітницька робота у військових формуваннях.

Проблемні питання при формуванні моделей капеланського служіння

На час проголошення незалежності в Україні перебувало понад 700-тисячна армія, яку на той час не було можливості утримувати. Майже десятиріччя йшло стрімке скорочення Збройних Сил, що об'єктивно відсувало обговорення питання запровадження капеланства на другий план. Проблема також всіяло саботувалася вихованими в атеїстичних традиціях радянської військової школи офіцерами, які не знали і не розуміли «капеланського фактору», вважали його навіть деструктивним (через можливість внесення міжконфесійних протистоянь у військові частини) [Сьомін, 2000: сс. 99–104].

Відхід від керівництва «радянського» покоління офіцерів, зміна законодавства та збільшення кількості віруючих у Збройних Силах України (далі — ЗСУ) все більше актуалізувало питання капеланського служіння. Адже тільки

за період з 1992 р. по 1996 р. чисельність вірян тут зросла «з 4% до 29%, а кількість тих, що бере участь у релігійних обрядах, зросла з 1,3% до 27%». За іншими соціологічними дослідженнями, у 1996 р. «віруючими у ЗСУ вважали себе 35,5% опитаних, ще 26,6% вагалися з відповіддю» [Селешук, 2003].

Капеланський рух отримав і правове підґрунтя. Згаданий закон «Про свободу совісті та релігійні організації» зобов'язував командування військових частин надавати можливість військовослужбовцям «брати участь у богослужіннях і виконанні релігійних обрядів» (ч. 3 ст. 21) [Про свободу, s.a.]. Право військовослужбовців «сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, відкрито висловлювати свої релігійні або атеїстичні переконання» було підтвержене і новим (грудень 1991 р.) ЗУ «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей». Командири (начальники) військових з'єднань були зобов'язані надавати можливість військовослужбовцям «брати участь у богослужіннях та релігійних обрядах у вільний від виконання обов'язків військової служби час» (ч. 1 ст. 6) [Про соціальний, 1992]. Згодом ці права «на свободу світогляду і віросповідання» були закріплені і конституційно (ст.35 Конституції України).

Проте закони й підзаконні акти не давали механізму реалізації згаданих прав військовослужбовців. Тому у першій половині 90-х років ХХ ст. почалося формування двох різних шляхів такої реалізації:

- 1) присутність кліриків на території розташування військових частин, побудова тут храмів та включення капеланів у штат підрозділів;
- 2) задоволення релігійних потреб військовослужбовців за межами військових частин у вільний час або у великі релігійні свята.

Кожен із напрямів мав своїх прибічників серед військовослужбовців, представників Церков та релігієзнавців. Одні посилалися на історичний досвід (зокрема напрацювання українського капеланського руху на початку ХХ ст.) та ефективну світову практику, зокрема стандарти НАТО. Адепти другої моделі не менш аргументовано вказували на конкретні українські реалії, зокрема гострі міжконфесійні і навіть міжцерковні конфлікти, які можуть бути перенесені на територію військових частин і послабити обороноздатність країни.

На перших порах аргументація прихильників другої моделі перемогла. Міністерство оборони України (далі — МО України) у 1993 р. визнало «введення інституту капеланів передчасним» [Еленский, 2002]. Проте зі створенням 1996 року Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій (далі — ВРЦіРО), зменшення напруги міжцерковних протистоянь поступово домінуючою стала перша модель — капеланського служіння у військових частинах.

Іншою проблемою, яка лише в останні роки знаходить своє цілісне осмислення, є боротьба із пострадянським т. зв. комплексом «політрука». Командири шукали заміну своїм заступникам з ідеологічно-виховної роботи і намагалися зробити капеланів відповідальними за морально-психологічний

стан військової частини (мотивування військових, патріотичне виховання, боротьба із суїцидними проявами, подолання пияцтва, т. зв. «позастатутних відносин» тощо). Як відзначив єпископ РКЦ Станіслав Широкоградюк, свого часу саме політруки й замінили капеланів, які служили в царській армії, [Генеральний, 2000: с. 100] а тому таке розуміння капеланського служіння має й певну логіку.

Окремі Церкви, передусім православні, погоджувалися на таку трансформацію. Так, патріарх Філарет (предстоятель УЦП Київського патріархату) зазначав, що «зводити участь Церкви тільки до задоволення релігійних потреб було б невірно, оскільки цей підхід обмежує можливості Церкви». А тому «внесок Церкви у будівництво Української Армії має включати моральне та патріотичне виховання» [Служіння, 2015: сс. 31–35]. Голова Синодальної богословської комісії УПЦ МП архієпископ Львівський і Галицький Августин Маркевич також наголошував на можливості для представників Церков «брати участь у патріотичному вихованні, культурно-просвітницькій роботі», упереджувати випадки суїциду, полегшувати адаптацію до нових умов молодих солдат, «допомагати ідейному налаштуванню воїнів на самовіддане служіння своєму народові і Батьківщині» [Голова, 2000: с. 100].

Одразу зазначимо, що такі завдання піднімають вимоги до підготовки капеланів на значно вищий рівень, аніж вони є навіть нині, коли чи не кожна Церква має вищі духовні навчальні заклади (а декотрі з них навіть ліцензовані як державні вищі освітні заклади). А у 90-х роках ХХ ст. Церкви, маючи гострий дефіцит кадрів, висвячували у священники практично всіх охочих, часто даючи їм лише ази культової діяльності. А такий рівень підготовки робив означену місію капеланства майже нездійсненою.

Проте багато Церков й релігійних організацій все ж не погоджувалися на таку роль капеланів у військових частинах. Адже капелан фактично мав стати частиною військово-політичного механізму, підпорядковуватися не Церкві, а військовому керівництву. Альтернативою розуміння посади капелана як «заступника з ідеологічно-виховної роботи» є зосередження зусиль капеланів на забезпеченні духовної опіки віруючих військовослужбовців [Керуючий справами, 2000: с. 101] та, виходячи із природного прагнення кожної Церкви, розширення сфери церковного впливу.

Причому представники будь-якої Церкви бажають самостійно визначити зміст і форму душпастирської роботи, рівні та методи співпраці з командуванням. Ідеалом такого шляху є перетворення капеланського служіння у стаціонарно-парафіяльну його форму. Таке розуміння душпастирства у військах поділяють далеко не всі Церкви та релігійні організації. Адже є очевидним, що парафіяльна форма служіння в умовах поліконфесійної країни (а отже, й військового контингенту) є малоперспективною.

Зазначимо, що багаторічні дискусії між капеланськими організаціями (зокрема, із залученням міжнародних інституцій) та військовими експертами й релігієзнавцями у виробленні оптимальної для України моделі військово-

вого капеланства [Калиниченко, 2016: с. 46] продовжуються. Нині ці дискусії вже принесли очевидний результат, оскільки вироблені чіткі межі правового статусу військових душпастирів, означено їхні права, обов'язки, вимоги до рівня підготовки тощо. Кожен документ, прийнятий на церковному (міжцерковному) рівні чи у т. зв. силових міністерствах і відомствах — це компроміс між різними позиціями. Певним компромісом було і прийняття закону «Про службу військового капеланства» [Про Службу, s.a.], який став відправною точкою подальшої оптимізації капеланської служби в Україні.

Етапи становлення капеланського руху в незалежній Україні

Формування інституту капеланства у незалежній Україні можна розділити на кілька етапів, кожен із яких має свої часові та змістовні особливості.

Перший етап розпочався із проголошенням незалежності України (24.08.1991). Всі розташовані на території країни військові формування СРСР були переведені у юрисдикцію України. Новостворене МО України звернуло увагу на необхідність врегулювання питання забезпечення свободи совісті у ЗСУ. Зокрема було розроблено і реалізовано пропозиції як щодо допуску кліриків у розташування військових частин, так і щодо надання військовослужбовцям можливості відвідувати культові споруди [Пап'як, 2003: с. 56–63].

Така діяльність активізувала і релігійні організації. Зокрема, 12.05.1994 р. на львівському науковому симпозиумі «Духовно-гуманітарні проблеми розбудови Збройних Сил України», що проводився Національним Інститутом стратегічних досліджень, було створено «Міжцерковну раду з питань душпастирської діяльності у військових формуваннях України» [Здіорук, 2009]. Це була «перша спроба створити постійний консультативний орган різних конфесій у справі душпастирства в Збройних Силах України» [Садов'як, 2005]. Раду заснували: УПЦ Київського патріархату, УПЦ Московського патріархату, Українська Автокефальна Православна Церква, Українська Греко-Католицька Церква та представники МО України.

На першому етапі становлення капеланського руху в Україні важливу роль відігравала й самоорганізація представників Церков та військових. Одним із перших знакових проявів такої співпраці стало долучення у 1996 р. офіційних представників Церков і МО України до Міжнародного військового паломництва у місті Лурд, Франція. Важливою була і діяльність таких організацій: «Об'єднання християн-військовослужбовців України» (з 1992 р.), «Всеукраїнського міжконфесійного релігійного християнсько-військового братства» (з 2000 р.), Асоціації професійних капеланів України (з 2012 р.), «Першого українського батальйону військових капеланів» (2014), «Військових капеланів» (2014) та інших організацій.

Із 2004 р. деякі церкви та ЗСУ на практиці перевірили дієвість капеланського служіння. Зокрема у складі українського миротворчого контингенту в Іраку з'явилася посада «офіцер з питань релігії», на яку призначали делегованих

від Церков капеланів. Цей досвід був позитивним, тому вже наступного, 2005 р. ця посада була включена і до штату українських підрозділів на території колишньої Югославії. Капелани зазвичай були від УГКЦ, УПЦ МП чи УПЦ КП. Вони проходили додаткову підготовку. Таким чином в українських військах з'явився відповідний стандартам НАТО практичний досвід співпраці із церквами, а у церквах з'явилося розуміння необхідного рівня капеланської підготовки в умовах, наближених до бойових.

Другий етап (2006–2013) капеланського руху у незалежній Україні розпочався із появою першого нормативно-правового акту, що унормовував діяльність військових капеланів. Це — директива міністра оборони України (21.04.2006, № Д-25) «Про впорядкування питань задоволення релігійних потреб військовослужбовців Збройних Сил України» [Директива, 2006]. Командирам військових частин при наданні дозволів на проведення спільних із релігійними організаціями заходів було рекомендовано враховувати релігійну ситуацію в місцях своєї дислокації, передусім міжконфесійні (міжцерковні) проблеми. Причому при виникненні будь-яких конфліктів між релігійними організаціями та МО України останнє мало керуватися інтересами держави та дбати про збереження боєздатності війська. Принциповим зрушенням став дозвіл укладати угоди між суб'єктами господарської діяльності МО України та конфесіями про оренду приміщень для релігійних потреб [Директива, 2006].

Директива дала поштовх до створення у структурі МО України «Сектору роботи із релігійними організаціями» (01.11.2008). А практичне наповнення роботи згаданого сектору стало можливим завдяки підписаному «Меморандуму про співпрацю у справах душпастирської опіки військовослужбовців Збройних Сил України» (10.11.2008). Документ підписали: УПЦ МП, УПЦ КП, УГКЦ, Римо-Католицька Церква, ВСО ЄХБ, УАПЦ, Духовне управління мусульман України [Меморандум, 2008].

Одним із наслідків підписання згаданого Меморандуму стало започаткування у 2008 р. військового паломництва до Зарваниці (Тернопільщина), що відбувається на взірці Міжнародного військового паломництва у Лурді. Як зазначається на офіційному сайті МО України: «Впродовж 11 років проведення військових паломницьких заходів у Зарваниці її учасниками стали близько 30 тисяч військовослужбовців, працівників силових структур та членів їхніх родин, ветеранів війни, учасників бойових дій, родин загиблих і поранених» [На Тернопільщині, 2019].

Проте значно більшої системності у роботі МО України із релігійними організаціями у справі усунення «протиріч щодо свободи віросповідання у Збройних Силах» та опрацювання механізмів «задоволення релігійних потреб віруючих військовослужбовців» [Біла книга, 2010] надало створення Ради у справах душпастирської опіки (РДпО) при МО України (наказ від 29.04.2009). До її складу увійшли члени ВРЦіРО, які не мають застережень щодо використання віруючими зброї: УПЦ МП; УПЦ КП; УГКЦ; УАПЦ;

РКЦ (Римо-католицька Церква); Всеукраїнський союз об'єднань євангельських християн-баптистів (ВО ЄХБ) та Духовне управління мусульман України (ДУМУ) [Біла книга, 2010]. Метою Ради було «здійснення практичних заходів, спрямованих на поетапне впровадження у Збройних Силах України ефективної системи душпастирської опіки та створення інституту військового духовенства (капеланства)» [Положення, 2009].

Важливим напрацюванням РДПО стала схвалена у 2011 р. «Концепція душпастирської опіки у Збройних Силах України» [Концепція, 2011]. Цей документ суттєво вплинув на подальше формування нормативно-правової бази з капеланського служіння. Адже тут вперше на рівні нормативного акту було сформульовано визначення низки понять, які мали ключове значення для уніфікації їх розуміння різними інституціями. Зокрема: «душпастирська опіка військовослужбовців»; «військовий священнослужитель (священник, капелан, душпастир, імам)»; «уповноважений за душпастирську опіку військовослужбовців» тощо.

У 2009–2013 роках продовжувалася робота МО України та релігійних інституцій із напрацювання оптимальних форм співпраці. Зокрема, розроблялися методичні рекомендації «щодо удосконалення військово-релігійного співробітництва» [Методичні, 2013], формувалася нормативно-правова база. Подією, що завершила етап, стало затвердження (05.06.2013) РДПО при МО України «Кодексу військового священника (капелана)» [Кодекс, 2013].

Опір військовій агресії Росії потребував іншого досвіду душпастирської роботи. Тому логічно, що 2014 рік став початком нового, третього етапу капеланського руху, який триває й донині. Він характеризується, з одного боку, формуванням якісно нових підходів до підготовки капеланів для силових структур України (висунення вимог не лише до їх підготовки, але й матеріального забезпечення). З іншого — зміною ставлення державних структур до питання законодавчої легалізації капеланства як інституту (формування відповідного нормативно-правового поля). Адже діяльність капеланів у силових структурах відбувалася фактично на громадських (волонтерських) засадах. Залишалися відкритими питання матеріального забезпечення капеланів, їхнього рівня підготовки (знання основ військової справи та медицини, військово-гуманітарна та військово-психологічна підготовка), страхового захисту, соціальних гарантій сімей тощо.

Ще одне важливе питання актуалізувалося на початку війни, про яке релігієзнавці писали і попереджали від початків незалежності країни. Воно виходить за мету цієї статті, а тому ми не розкриваємо його більш детально. Проте зазначимо, що в Україні були наявні капелани від Церков, які «жорстко залежать від своїх закордонних центрів», що могло «суттєво і негативно вплинути на боєздатність українських військових формувань через можливий збій саме в українському патріотичному вихованні» [Саган, 2013: сс. 61–72]. До честі багатьох військових керівників, передусім із МО України, було враховано цей фактор і діяльність, наприклад, капеланів із УПЦ

МП була максимально обмежена, а після початку бойових дій у 2014 р. практично зупинена.

У квітні 2014 р. вперше у незалежній Україні Міноборони провело чотириденне навчання капеланів ЗСУ. Це навчання окреслило мінімальний рівень вимог МО України до підготовки капеланів. У заході взяли участь 50 капеланів (від УГКЦ, РКЦ, УПЦ КП, УАПЦ та ВО ЄХБ). Були проведені лекції з морально-психологічної, законодавчо-правової та інших напрямів підготовки капеланів. Відбулося навчання основам першої медичної допомоги, проаналізовано досвід діяльності капеланів при виконанні миротворчих місій ЗСУ тощо [Міністерство, 2014]. Подібні тренінги були вкрай актуальними, а тому проводилися й іншими організаторами [Владиченко, 2014]. Лише у 2014 р. було офіційно (через погодження з МО України) підготовлено і залучено до капеланського служіння понад 70 кліриків. Район військових дій відвідали понад 200 священнослужителів (з них 9 отримали поранення, один загинув) [Біла книга, 2015].

Значним поштовхом до розвитку капеланського служіння стало розпорядження Кабміну (липень 2014 р.) силовим відомствам України «розробити та затвердити, відповідно до компетенції, положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у ЗСУ, Національній гвардії та Державній прикордонній службі». Були визначені вимоги до кліриків (рекомендації від церков і релігійних організацій, проходження відбору), а також умови їх роботи (працевлаштування з укладенням відповідних трудових договорів у підрозділах, зачислення у склад персоналу як військових священників — капеланів) [Розпорядження, 2014]. На виконання згаданого розпорядження у ЗСУ вже з лютого 2015 р. введені штатні посади капеланів (у військових формуваннях, навчальних та медичних закладах) [Наказ міністра оборони України, 2015].

Зокрема, згідно з «Положенням про службу військового духовенства (капеланську службу) у ЗСУ», затверджувалися основні напрями діяльності військового священника: задоволення релігійних потреб військовослужбовців; релігійно-освітня робота; індивідуальна душпастирська опіка особового складу; соціально-доброчинна діяльність; душпастирська опіка сімей військовослужбовців та ветеранів. Посади капеланів визначалися з розрахунку чисельності військовослужбовців: 1 капелан на 500—1000 осіб. Але в особливий період, за певних умов, може бути посада капелана, навіть якщо чисельність військових менша 500 осіб [Наказ міністра оборони України, 2015].

У квітні 2016 р. капеланські посади були введені у Національній гвардії України [Наказ Міністра внутрішніх справ України, 2016a], а згодом (у жовтні) — і в Держприкордонслужбі [Наказ Міністра внутрішніх справ України, 2016b]. А 14 грудня 2016 р. було затверджено нове «Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах України» [Наказ Міністра оборони України, 2016]. Для підвищення «рівня морально-психологічного стану особового складу» до штатів військових частин було введено 70 посад капеланів [Біла книга, 2018], а згодом їх чисельність збіль-

шено до 102 посад [Гордійчук, 2018]. У Національній гвардії було введено 45 штатних посад капеланів (до речі, Нацгвардія у свої нормативних документах чітко прописала, що капелани УПЦ МП не лише не можуть обіймати посади, але й проходити на територію їхніх частин). У Державній прикордонній службі введено 33 посади капеланів [Гордійчук, 2018]. Отже, до 2022 р. було введено загалом 180 капеланських посад. Нині, згідно з законом (п. 4 ст. 4), чисельність Служби військового капеланства не може становити менше 0,15 відсотка граничної чисельності військових частин [Про Службу, s.a.]. Проте капеланське служіння не обмежується штатними посадами. Як і раніше, сотні капеланів їздять на фронт і добровільно.

Зазначимо, що попри прийняття профільного закону «Про Службу військового капеланства», інститут капеланства в Україні й надалі знаходиться у пошуку вибору оптимальної моделі душпастирського служіння. Адже складових такої оптимальності багато. Одним із ключових критеріїв є організація роботи капеланів і їх підлеглості — вибір між церковним підпорядкуванням (т. зв. єпископальні капелани) і підпорядкованістю військовому командуванню.

Церковне підпорядкування передбачає підлеглість капеланів своєму єпископу, який має військове звання (у деяких країнах навіть на рівні генерала). На противагу цьому — капелан є офіцером, який підпорядкований командирі військового підрозділу. Іншим критерієм, який частково залежить від першого, є вибір функціонального навантаження капелана, що достатньо детально прописаний у нормативних актах та профільному законі.

Важливим етапом розвитку капеланського руху в Україні стало прийняття 06.06.2019 р. у першому читанні закону «Про військове капеланство» [Постанова, 2019]. Закон був суттєво доопрацьований і прийнятий у листопаді 2021 р. зі зміненою назвою «Про Службу військового капеланства» [Про Службу, s.a.]. У 2022 р. у закон були внесені зміни, якими розширено перелік навчальних закладів, де можуть проходити навчання військові капелани.

Висновки

Формування інституту військового капеланства розпочалося із перших років після здобуття Україною незалежності і триває до сьогодні. Цей процес пройшов різні етапи розвитку, на кожному з яких перед державою та церквами поставали актуальні завдання, виконання яких підштовхнуло учасників процесу до інституціалізації взаємин. Зокрема на першому етапі, який тривав 15 років відбувалося переосмислення ролі і місця релігії (релігійних інституцій) у ЗСУ та в суспільному житті загалом. Переосмислення спільного пошуку оптимальних форм і методів, які б дозволяли, з одного боку, задовольнити релігійні потреби віруючих військовослужбовців, з іншого — не перенести міжконфесійні (та міжцерковні) протистояння чи прозелітизм на армійські терени.

На цьому етапі сформувався два різних бачення шляхів подальшого розвитку капеланського руху. Зокрема йшлося про діяльність кліриків у розташуванні військових частин та включення капеланів у штат підрозділів,

або ж задоволення релігійних потреб військовослужбовців за межами військових частин (у вільний час або у великі релігійні свята). Зазначимо, що активістів, які розуміли важливість капеланського служіння у той час було не так вже й багато. Навіть у Церквах, де також загубилася традиція капеланства. Відтак дискусія про капеланське служіння у цей час була фактично на периферії суспільної уваги.

Новий етап розвитку капеланського служіння розпочався з появою у 2006 р. першого нормативно-правового акту, за допомоги якого МО України намагалося перейти від загальних рекомендацій (які кожен командир часто витрактовував довільно) до практичного запровадження оптимальних моделей взаємин церкви та ЗСУ. Проблема капеланського служіння стала більш публічною і активізувалася на рівні як держави, так і Церков та релігійних організацій. Ключовою подією етапу стало створення Ради у справах душпастирської опіки при МО України.

Вторгнення Росії в Україну у 2014 р. кардинально змінило підходи щодо формування відповідного нормативно-правового поля функціонування капеланів. Запровадження штатних посад капеланів у військових частинах та прийняття профільного закону вивело капеланське служіння у силових структурах України на новий, співмірний зі світовими стандартами, рівень. А це значить, що під постійним контролем держави і суспільства будуть питання подальшого пошуку ефективних запобіжників щодо недопущення у військових частинах міжконфесійних суперечок, запобігання будь-якого примусу щодо визначення військовослужбовцями свого ставлення до релігії (підміна капеланства прозелітичною діяльністю), дотримання принципу рівності всіх Церков тощо. У цьому ж переліку стоять питання матеріального забезпечення і страхування життя капеланів, і не лише тих, які є у штаті частин, але й тих, які виконують капеланську роботу на волонтерських засадах. Важливою проблемою, що вже знайшла своє розв'язання (принаймні на законодавчому рівні), є й питання базової підготовки капеланів.

ДЖЕРЕЛА

- Біла книга — 2009* (2010). Збройні Сили України. Київ: Міністерство оборони України.
- Біла книга — 2014* (2015). Збройні Сили України. Київ: Міністерство оборони України.
- Біла книга — 2017* (2018). *Збройні Сили України*. Київ: Міністерство оборони України.
- Владиченко, Л. (2014). Досвід упровадження військового священства (капеланства) у Збройних силах України. *Схід*, 1, 180–185.
- Генеральний вікарій Києво-Житомирської дієцезії Римо-Католицької Церкви Станіслав Широкоградюк про присутність представників Церкви у Збройних Силах України та їх функції (2000). *Національна безпека і оборона*, 10, 100.
- Голова Синодальної богословської комісії УПЦ МП архієпископ Львівський і Галицький Августин Маркевич про присутність представників Церкви у Збройних Силах України та їх функції (2000). *Національна безпека і оборона*, 10, 100.
- Гордійчук, О. (2018). Капелани українського війська: скільки їх, яких конфесій, як служать. *Новинарня*, 27 квітня. URL: <https://novynarnia.com/2018/04/27/kapelani-ukrayinskogo-viyska-skilki-yih-yakih-konfesi-yak-sluzhat/>

- Директива Міністра оборони України (21.04.2006: № Д-25) «Про впорядкування питань задоволення релігійних потреб військовослужбовців Збройних Сил України» (2006). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-025322-06?lang=ru>*
- Еленский, В. (2002). Духовное служение в Вооруженных силах Украины: дискуссии и перспективы. *Мир религий*. URL: https://risu.ua/duhovne-sluzhinnya-u-zbroynih-silah-ukrajini-diskusiji-i-perspektivi_n17553
- Єпископ-помічник глави УГКЦ Любомир Гузар про присутність представників Церкви у Збройних Силах України та їх функції (2000). *Національна безпека і оборона*, 10, 102.
- Здіорук, С.І. (2009). *Служба військових капеланів у воєнній організації української держави: необхідність, можливості та перспективи. Аналітична доповідь*. Національний інститут стратегічних досліджень. Офіційний сайт. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2014-07/Kapelany-3aa20.pdf>
- Калиниченко, Т., Коханчук, Р. (2016). *Бути поруч. Основи військового капеланства для військових і волонтерів*. Київське Богоявленське Ставропігійне Братство.
- Капелани закликали нардепів легалізувати своє існування (2019)*. Синодальне управління військового духовенства ПЦУ. 2019, 11 липня URL: <https://www.suvd.com.ua/uk/articles/-112/show>
- Керуючий справами патріархії УАПЦ архієпископ Харківський і Полтавський Ігор Ісиченко про присутність представників Церкви у Збройних Силах України та їх функції (2000). *Національна безпека і оборона*, 10, 101.
- Кодекс військового священика (капелана) (2013)*. Інститут релігійної свободи. 2013, 18 червня. URL: https://old.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1246%3A1&catid=63%3Aava&Itemid=86&la.g=uk
- Концепція душпастирської опіки у Збройних Силах України (2011)*. Затверджена Наказом Міністра оборони України від 22.04.2011, № 220. Офіційний сайт Міністерства оборони України. URL: <http://www.mil.gov.ua/diyalnist/zvyazki-z-gromadskisty/rada-u-spravah-dushpastirskoi-opiki-pri-ministerstvi-oboroni-ukraini/normativni-dokumentita-metodichni-rekomendaczii/2014/07/08/konczepczya-dushpastirskoi-opiki-u-zbrojnih-silah-ukraini/>
- Меморандум про співпрацю у справах душпастирської опіки військовослужбовців ЗС України (2008)*. Офіційний сайт Міністерства оборони України. URL: <http://www.mil.gov.ua/diyalnist/zvyazki-z-gromadskisty/rada-u-spravah-dushpastirskoi-opiki-pri-ministerstvi-oboroni-ukraini/normativni-dokumentita-metodichni-rekomendaczii/2014/07/08/memorandum-pro-spiivpraczyu-u-spravah-dushpastirskoi-opiki-vijskovosluzhbvcziv-zs-ukraini/>
- Методичні рекомендації керівникам органів військового управління, командирам (начальникам) військових частин, військових навчальних закладів, установ та організацій Збройних Сил України щодо удосконалення військово-релігійного співробітництва (2013)*. Офіційний сайт Міністерства оборони України. URL: [http://www.mil.gov.ua/diyalnist/zvyazki-z-gromadskisty/rada-u-spravah-dushpastirskoi-opiki-pri-ministerstvi-oboroni-ukraini/normativni-dokumentita-metodichni-rekomendaczii/2014/07/08/metodichni-rekomendaczii-\(2013-roku\)/](http://www.mil.gov.ua/diyalnist/zvyazki-z-gromadskisty/rada-u-spravah-dushpastirskoi-opiki-pri-ministerstvi-oboroni-ukraini/normativni-dokumentita-metodichni-rekomendaczii/2014/07/08/metodichni-rekomendaczii-(2013-roku)/)
- Міністерство оборони України вперше проводить навчання для військових капеланів українських церков та релігійних організацій (2014)*. Офіційний сайт Міністерства оборони України (09.04.2014 р.). URL: <http://www.mil.gov.ua/news/2014/04/09/ministerstvo-oboroni-ukraini-vpershe-provodit-navchannya-dlya-vijskovih-kapelaniv-ukrainskih-czerkov-ta-religijnih-organizaczij/>
- На Тернопільщині відбулося XI Всеукраїнське військово-паломництво (2019)*. Міністерство оборони України. Офіційний вебсайт. 2019, 26 вересня. URL: <http://www.mil.gov.ua/news/2019/09/23/na-ternopilshhini-vidbulosya-hi-vseukrainske-vijskove-palomnicztvo/>

- Наказ Міністра внутрішніх справ України (2016а). «Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Національній гвардії України» (від 24.03.2016, № 205). Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 14 квітня 2016 р. за № 557/28687. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/RE28687?an=1>
- Наказ Міністра внутрішніх справ України (2016б). «Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Державній прикордонній службі України» (від 10.10.2016, №1065). Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 02.11.2016 за № 1430/29560. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1430-16>
- Наказ міністра оборони України (2015). «Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах України». (від 27.01.2015, № 40). Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 14.02.2015 р. за № 161/26606. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-15>
- Наказ Міністра оборони України (2016). «Про затвердження Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах України» (від 14.12.2016 № 685). Зареєстровано у Міністерстві юстиції України 05.01.2017 за №10/29878. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0010-17>
- Папікян, А.Л. (2003). *Історія створення та розвитку органів виховної роботи Збройних Сил України на етапі відновлення незалежності*. Київ: ВГІ НАОУ.
- Положення про Раду у справах душпастирської опіки при Міністерстві оборони України* (2009). Затверджено Наказом Міністра оборони України від 17.03.2009 № 115. Офіційний сайт Міністерства оборони України. URL: <http://www.mil.gov.ua/diyalnist/zvyazki-z-gromadskistyuu/rada-u-spravah-dushpastirskoi-opiki-pri-ministerstvi-oboroni-ukraini/rada-u-spravah-dushpastirskoi-opiki/2014/07/08/polozhennya-pro-radu-uspravah-dushpastirskoi-opiki-pri-ministerstvi-oboroni-ukraini/>
- Постанова Верховної Ради України «Про прийняття за основу проекту Закону України про військове капеланство» (2019). *Відомості Верховної Ради*, 27, ст. 114. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2746-19>
- Про свободу совісті та релігійні організації* (с.а.). Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12>
- Про Службу військового капеланства* (с.а.). Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text>
- Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей (№2012-ХІІ, від 20.12.91) (1992). *Відомості Верховної Ради*, 15, ст. 191. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12>
- Розпорядження Кабінету Міністрів України* (2014). «Про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах, Національній гвардії, Державній спеціальній службі транспорту та Державній прикордонній службі» (від 2.07.2014 р. № 677-р). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/677-2014-%D1%80>
- Саган, О. (2013). Державно-конфесійні відносини у їх практичному вияві в Україні. *Українське релігієзнавство*, 65, 61–72.
- Садов'як, Д. (2005). *Церква і військо в Україні: шляхи співпраці*. Храм св. великомученика Дмитрія Солунського. Офіційний сайт. URL: <http://hram.in.ua/biblioteka/osnovu-viry/261-book261/3141-title3690>
- Селешук, Г. (2003). *Душпастирська опіка у Збройних Силах України. Соціально-правові аспекти*. Релігійно-інформаційна служба України. 2003, 3 березня. URL: https://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/analytic/9812/
- Служіння капелана: історичний екскурс (2015). *Капелан*, 1, 31–35.
- Сьомін, С. (2000). Церква і Армія: партнерство чи поглинання?. *Національна безпека і оборона*, 10, 99–104.

Одержано 10.02.2023

REFERENCES

- White Book — 2009* (2010). Armed Forces of Ukraine. [In Ukrainian]. Kyiv: Ministry of Defense of Ukraine. [=Біла книга 2010].
- White Book — 2014* (2015). Armed Forces of Ukraine. [In Ukrainian]. Kyiv: Ministry of Defense of Ukraine. [=Біла книга 2015].
- White Book — 2017* (2018). Armed Forces of Ukraine. [In Ukrainian]. K.: Ministry of Defense of Ukraine. [=Біла книга 2018].
- Vladychenko, L. (2014). Experience of the introduction of military priesthood (chapelaincy) in the Armed Forces of Ukraine. [In Ukrainian]. *Skhid*, 1, 180–185. [=Владиченко 2014]
- Vicar General of the Kyiv-Zhytomyr Diocese of the Roman Catholic Church Stanislav Shyrokordiuk on the Presence of Church Representatives in the Armed Forces of Ukraine and Their Function (2000). [In Ukrainian]. *Natsinalna bezpeka i oborona*, 10, 100. [=Генеральний 2000]
- Head of the Synodal Theological Commission of the UOC-MP Archbishop Augustine Markevych of Lviv and Halych on the presence of Church representatives in the Armed Forces of Ukraine and their functions. [In Ukrainian]. *Natsinalna bezpeka i oborona*, 10, 100. [=Голова 2000]
- Hordiichuk, O. (2018). Chaplains of the Ukrainian army: how many of them, what denominations, how they serve. [In Ukrainian]. *Novynarnia*, April 27. URL: <https://novynarnia.com/2018/04/27/kapelani-ukrayinskogo-viyska-skilki-yih-yakih-konfesiyyak-sluzhat/> [=Гордійчук 2018]
- Directive of the Minister of Defense of Ukraine (21.04.2006, No. D-25) «On regulation of the issues of meeting the religious needs of military personnel of the Armed Forces of Ukraine» (2006). [In Ukrainian]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-025322-06?lang=ru> [=Директива 2006]
- Yelenskii, V. (2002). Spiritual service in the Armed Forces of Ukraine: discussions and perspectives. In: [In Russian]. *Mirreligii*. URL: <http://www.religio.ru/relisoc/98.html> [=Еленский 2002]
- Assistant Bishop of the UGCC Lyubomyr Husar on the Presence of Church Representatives in the Armed Forces of Ukraine and Their Functions (2000). [In Ukrainian]. *Natsinalna bezpeka i oborona*, 10, 102. [=Єпископ-помічник 2000]
- Zdioruk, S.I. (2009). *Service of military chaplains in the military organization of the Ukrainian state: necessity, opportunities and prospects. Analytical report*. National Institute for Strategic Studies. Official website. [In Ukrainian]. URL: <http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/Kapelany-3aa20.pdf> [=Здіорук 2009]
- Kalynychenko, T., Kokhanchuk, R. (2016). *To be near. Basics of military chaplaincy for military and volunteers*. [In Ukrainian]. Kyiv: The Epiphany Brotherhood of Kyiv. [=Калиниченко 2016]
- Chaplains urged people's deputies to legalize their existence* (2019). Synodal Office of the Military Clergy of the OCU. 2019. July 11. [In Ukrainian]. URL: <https://www.suvd.com.ua/uk/articles/-112/show> [=Капелани 2019]
- Archbishop of Kharkiv and Poltava Igor Isichenko, Head of the Patriarchate of the UAOC, on the presence of Church representatives in the Armed Forces of Ukraine and their functions (2000). [In Ukrainian]. *Natsinalna bezpeka i oborona*, 10, 101. [=Керуючий 2000]
- Code of Military Priest (Chaplain)* (2013). Institute for Religious Freedom. 2013, June 18. [In Ukrainian]. URL: https://old.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1246%3A1&catid=63%3Ava&Itemid=86&lang=uk [=Кодекс 2013]
- The concept of pastoral care in the Armed Forces of Ukraine* (2011). Approved by the Order of the Minister of Defense of Ukraine dated 22.04.2011, No. 220. Official site of the Ministry of Defense of Ukraine. [In Ukrainian]. URL: <http://www.mil.gov.ua/diyalnist/zvyazki-z->

- gromadskistyuu/rada-u-spravah-dushpastirskoi-opiki-pri-ministerstvi-oboroni-ukraini/normativni-dokumenti-ta-metodichni-rekomendaczii/2014/07/08/konczepczyia-dushpastirskoi-opiki-u-zbrojnih-silah-ukraini/ [=Концепція 2011]
- Memorandum on Cooperation in the Pastoral Care of the Armed Forces of the Armed Forces of Ukraine* (2008). Ministry of Defense of Ukraine. Official website. [In Ukrainian]. URL: <http://www.mil.gov.ua/diyalnist/zvyazki-z-gromadskistyuu/rada-u-spravah-dushpastirskoi-opiki-pri-ministerstvi-oboroni-ukraini/normativni-dokumenti-ta-metodichni-rekomendaczii/2014/07/08/memorandum-pro-spivpraczyu-u-spravah-dushpastirskoi-opiki-vijskovosluzhbovcziv-zs-ukraini/> [=Меморандум 2008]
- Methodical Recommendations to Heads of Military Bodies, Commanders of Military Units, Military Educational Establishments, Institutions and Organizations of the Armed Forces of Ukraine on Improvement of Military-Religious Cooperation* (2013). Official Website of the Ministry of Defense of Ukraine. [In Ukrainian]. URL: [http://www.mil.gov.ua/diyalnist/zvyazki-z-gromadskistyuu/rada-u-spravah-dushpastirskoi-opiki-pri-ministerstvi-oboroni-ukraini/normativni-dokumenti-ta-metodichni-rekomendaczii/2014/07/08/metodichni-rekomendaczii-\(2013-roku\)/](http://www.mil.gov.ua/diyalnist/zvyazki-z-gromadskistyuu/rada-u-spravah-dushpastirskoi-opiki-pri-ministerstvi-oboroni-ukraini/normativni-dokumenti-ta-metodichni-rekomendaczii/2014/07/08/metodichni-rekomendaczii-(2013-roku)/) [=Методичні 2013]
- Ministry of Defense of Ukraine for the first time conducts training for military chaplains of Ukrainian churches and religious organizations* (2014). Official website of the Ministry of Defense of Ukraine (09.04.2014). [In Ukrainian]. URL: <http://www.mil.gov.ua/news/2014/04/09/ministerstvo-oboroni-ukraini-vpershe-provodit-navchannya-dlya-vijskovih-kapelaniv-ukrainskih-czerkov-ta-religijnih-organizacij/> [=Міністерство 2014]
- XI All-Ukrainian Military Pilgrimage Take Parts in Ternopil Region* (2019). Ministry of Defense of Ukraine. The official website. 2019, September 26. [In Ukrainian]. URL: <http://www.mil.gov.ua/news/2019/09/23/na-ternopilshhini-vidbulosya-hi-vseukrainske-vijskove-palomicztvo/> [=На Тернопільщині 2019]
- Order of the Minister of Internal Affairs of Ukraine* (2016a). «On Approval of the Regulation on the Service of the Clergy (Chaplain's Service) in the National Guard of Ukraine» (dated 24.03.2016, No. 205). Registered with the Ministry of Justice of Ukraine on April 14, 2016 of No. 557/28687. [In Ukrainian]. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/RE28687?an=1> [=Наказ 2016a]
- Order of the Minister of Internal Affairs of Ukraine* (2016b). «About the approval of the Regulation on military clergy service (chaplain service) in the State Border Service of Ukraine» (dated 10.10.2016, No. 1065). Registered with the Ministry of Justice of Ukraine on 02.11.2016 at No. 1430/29560. [In Ukrainian]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1430-16> [=Наказ 2016b]
- Order of the Minister of Defense of Ukraine* (2015). «On Approval of the Regulation on Military Clergy Service (Chaplaincy Service) in the Armed Forces of Ukraine» (dated 27.01.2015 No. 40). Registered in the Ministry of Justice of Ukraine on February 14, 2015 under No. 161/26606. [In Ukrainian]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-15> [=Наказ 2015]
- Order of the Minister of Defense of Ukraine* (2016). «On Approval of the Regulation on the Service of the Clergy (Chaplain's Service) in the Armed Forces of Ukraine» (No. 685 of 14.12.2016). Registered with the Ministry of Justice of Ukraine on 05.01.2017 at No. 10/29878. [In Ukrainian]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0010-17> [=Наказ 2016]
- Papikian, A. (2003). *The history of the creation and development of educational bodies of the Armed Forces of Ukraine at the stage of restoration of independence*. [In Ukrainian]. Kyiv: VGI NAOU. [= Пап'якян 2003]
- Regulation on the Council on Pastoral Care at the Ministry of Defense of Ukraine* (2009). Approved by the Order of the Minister of Defense of Ukraine from March 17, 2009 No. 115. Official site of the Ministry of Defense of Ukraine. [In Ukrainian]. URL: <http://www.mil.gov.ua/>

- diyalmazki-z-gromadskistyru/rada-u-spravah-dushpastirskoi-opiki-pri-ministerstvi-oboroni-ukraini/rada-u-spravah-dushpastirskoi-opiki/2014/07/08/polozhennya-pro-radu-uspravah-dushpastirskoi-opiki-pri-ministerstvi-oboroni-ukraini/ [=Положення 2009]
- Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine «On Adoption of the Draft Law of Ukraine on Military Chaplaincy as a Basis» (2019). *Bulletin of the Verkhovna Rada*, 27, art. 114. [In Ukrainian]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2746-19> [=Постанова 2019]
- On Freedom of Conscience and Religious Organizations* (s.a.). Law of Ukraine. [In Ukrainian]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12> [=Про свободу s.a.]
- On military chaplaincy service* (s.a.). Law of Ukraine. [In Ukrainian]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text> [=Про Службу s.a.]
- About the social and legal protection of servicemen and their families* (No. 2012-XII, dated 20.12.91) (1992). *Bulletin of the Verkhovna Rada* 15, art.191. [In Ukrainian]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12> [=Про соціальний 1992]
- Ordinance of the Cabinet of Ministers of Ukraine* (2014). «On military clergy service (chaplain service) in the Armed Forces, National Guard, State Special Transport Service and State Border Service» (No. 677-r of July 2, 2014). [In Ukrainian]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/677-2014-%D1%80> [=Розпорядження 2014]
- Sagan, O. (2013). State-confessional relations in their practical expression in Ukraine. [In Ukrainian]. *Ukrainske religioznavstvo*, 65, 61–72. [=Саган 2013]
- Sadovyak, D. (2005). *The Church and the Army in Ukraine: Ways of Cooperation*. St. the Great Martyr Demetrius of Thessaloniki. Website. [In Ukrainian]. URL: <http://hram.in.ua/biblioteka/osnovy-viry/261-book261/3141-title3690> [=Садов'як 2005]
- Seleshchuk, G. (2003). *Pastoral care in the Armed Forces of Ukraine. Socio-legal Aspects*. Religious Information Service of Ukraine, 2003, March 3. [In Ukrainian]. URL: https://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/analytic/9812/ [=Селешчук 2003]
- Chaplain service: a historical excursion (2015). *Chaplain*, 1, 31–35.
- Siomin, S. (2000). Church and Army: Partnership or Acquisition? [In Ukrainian]. *Natsionalna bezpeka I oborona*, 10, 99–104. [=Сьомін 2000]

Received 10.02.2023

Oleksandr SAGAN, Doctor of Philosophy, Professor,
Head of the Department of Religious Studies,
H.S. Skovoroda Institute of Philosophy, NAS of Ukraine,
4, Triokhsviatytska St., Kyiv, 01001
ol.sagan@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-4177-5809>

Ivan HARAT, PhD, associate professor,
Lecturer at I. Franko Lviv National University,
chaplain, 1, University St., Lviv, 79000
harat0172@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-8355-2799>

CONCEPTUAL ISSUES AND STAGES OF ESTABLISHMENT OF MILITARY CHAPLAINTY IN INDEPENDENT UKRAINE

The formation of the chaplaincy movement in the context of the formation of independent Ukraine (after 1991) required the solution of a number of issues, primarily of a conceptual nature. The initiators of the restoration of chaplaincy faced the underestimation of the chaplaincy factor, the risks of transferring interfaith disputes to the military environment. In fact, it was a question of finding their own model of chaplaincy service, which would provide an optimal model for organizing the work of chaplains.

The authors propose to divide the development of the chaplaincy movement in independent Ukraine into three stages, which differ not only chronologically but also in their characteristics. The first stage (1991-2005) was characterized by a rethinking of the role and place of religion in the activities of the Armed Forces of Ukraine. The idea of a chaplaincy service was revived primarily on the basis of the volunteer movement. Volunteers also encouraged churches to form appropriate structures that would be responsible for chaplaincy work. At this stage, the driving force behind the formation of the chaplaincy movement was the unstable informal ties between church and security forces in Ukraine.

With the advent of the first legal acts that regulated the search for optimal models for creating the chaplaincy institute, the second stage of development of the chaplaincy movement in Ukraine began. It lasted from 2006 to 2013. During this time, regulations were developed and implemented that institutionalized the relationship between the Ministry of Defense of Ukraine and the country's largest churches and religious organizations.

The third stage began with the beginning of the Russian Federation's attack on Ukraine in 2014 and continues to this day. The annexation of Crimea and the outbreak of hostilities in eastern Ukraine created the need to sharply increase the number of chaplains and to legalize them in military institutions. Already in 2015-2016, the formation of the state regulatory framework of the chaplaincy institute began and staff positions of chaplains in military units were introduced. On the other hand, there has also been a qualitative growth in the theoretical and practical training of chaplains and their material support. These processes show that the establishment of the institute of military chaplaincy in Ukraine has actually taken place.

In each period, the authors highlight the problematic issues that government agencies and religious organizations addressed in organizing the chaplaincy movement. Particular attention was paid to the attempts of activists to form their own model of chaplaincy ministry and the problematic issues of improving the quality of chaplains' training. In particular, it was pointed out that the best way for Ukraine is to organize separate chaplaincy faculties in the country's higher educational institutions to train specialists at the level of world standards.

Keywords: *Christian servicemen, Ministry of Defense, military structures, Armed Forces, national guard, chaplains, pastoral care, military chaplains, volunteer chaplains.*